

БІБЛІОГРАФІЯ

Валеры Маракоў.—На залатым пакосе.—
Вершы Выданьне ЦБ Маладняка. Менск —
1927.

У скорым часе (усяго блізка году) пасья свайго дэбюту ў літаратуры невялічкім зборнічкам вершаў „Пялёсткі“. Валеры Маракоў стае на суд чытачоў са зборнікам „На залатым пакосе“. Па сваім памеры гэты зборнік ужо значна большы за першы, і, такім чынам, даючы больш матэрыялу для меркаваньня аб сваім аўтары, як аб поэце, павінен, разам з тым, зьяўляцца сьведкаю яго пэўнага поступу. З гэтага боку мы і разгледзім дадзены зборнік.

Пабудова зборніка „На залатым пакосе“, яго архітэктоніка, нічым не адрозьніваецца ад архітэктонікі першага зборнічка „Пялёсткі“. Так, увесь зборнік таксама, як і „Пялёсткі“, разьбіты на два разьдзелы: „У разгары жыцьця“ і „На залатым пакосе“, якім у „Пялёстках“ адпавядаць „Лятуценьні“ і „Шастаньне дуброў“. Таксама, як і ў „Пялёстках“, галоўнаю тэмаю першага разьдзелу зьяўляецца жыцьцё, а такою-ж тэмаю другога разьдзелу—прырода, з тэю толькі розьніцаю, што ў рэцэнзаваным зборніку яны больш разьмяжоўваюцца, хаця, усё-ткі, такія вершы другога разьдзелу, як „Добры дзень, дарагая“, „Лятуценьні“ і „Маці“ для стройнасьці архітэктонікі трэ было-б аднесці ў першы разьдзел. Другая істотная розьніца паміж архітэктонікаю абодвух зборнікаў палягае ў тым, што першы разьдзел у зборніку „На залатым пакосе“ значна большы за другі, тымчасам, як у „Пялёстках“—наадварот. Гэта азначае, як быццам, што Маракоў у другім зборнічку больш аддае ўвагі тэмам жыцьця, чым тэмам прыроды. Гэтае сьведчыць пра набліжэньне Маракова да жыцьця, што відаць хоць-бы з супастаўленьня самых назоваў адпаведных разьдзелаў: у „Пялёстках“— „Лятуценьні“, у „На залатым пакосе“— „У разгары жыцьця“. Пра гэтае сваё набліжэньне да жыцьця кажа і сам Маракоў ужо ў першым вершы зборнічка: „Будзе мне блізкай далёкая песня вольных прыбояў жыцьця“, а ў другім вершы проста заяўляе: „Хораша пець у жыцьці“. І гэтае набліжэньне, бязумоўна, зьяўляецца значным крокам наперад у параўнаньні з упаднічка-пэсымістычным настроем адмаўленьня жыцьця ў першым зборнічку, бо цяпер Маракоў ужо ня толькі сам ведае, што „у жыцьці калі ў што-небудзь верыш, т. і шчэ можаш цвьісьці і гарэць“, але нават і другім настойна раіць: „Вер і жыві“. Факт-жа гэтага набліжэньня да жыцьця цалкам адкідае лямант некаторых „радетелей“ пра тое, быццам-бы нехта Маракова „спудзіў“—

„на першых-жа кроках яго творчасьці аглушыў і яшчэ далей загнаў у тыя-ж нетры...“, з якіх „ці выберацца ён цяпер...“ Як бачым са зборнічка, Маракоў з гэтых нетраў блізка што зусім „выбраўся“ і без усякае дапамогі сваіх апякуноў.

Аднак, тая лёгкасьць і пасьпешнасьць, з якою Маракоў „выбраўся“ з нетраў упаднічкага пэсымізму паказвае на тое, што блуканьне ў гэтых нетрах ня было для Маракова чым-небудзь органічным, а выяўляла з сябе ня больш, ня менш, як пэўную маску, позу. У гэтым і сам ён прызнаецца:

Была восень у рэднай краіне,
Гаварыла мне шчырасьць ня раз
Гэту песню халодную кінучь
І квітнець, расквітаць, не згараць.

Тэме скіданьня гэтае маскі ахвярована вялікая колькасьць вершаў першага разьдзелу („З ценямі думкі“, „Хрыпла гудок прагучэў“, „У гэтай цемры“, „О, вясна“, „Была восень“, „Палюбіў я асеньняе раньне“ і інш.). Тут Маракоў кажа, што цяпер ён

...інакшую долю спазнаў,
Што ў другіх у змаганьні за хлебам
Адцьвітае жыцьцё і вясна,
Што другім,
Хто у цемры асеньнай
Адаюць сваё цела й душу,
Досыць толькі
Ня стаць на калені,
Досыць толькі
Узьняць сьмелы шум,
І тады
Там, дзе грызьліся зьверы,
Нельга будзе душою хварэць...

Ён знае, што

Калі нехта ляжыць на кургане,—
Значыць, працы будзённай ня зьнёс.

Але, разам з тым, у яго яшчэ часам пракідаюцца паасобныя сьляды ранейшае маскі, ранейшае позы. Часам ён яшчэ заяўляе па-Есенінску: „...нічога ня хочу і нікога спаткаць не магу“, або хоча ўпэўніць чытача, што „ў жыцьці... ведаў многа сьлёз і гора“. Асабліва гэта выяўляецца ў „гарэньні“, якім абхоплены блізу ўсе вершы зборнічка, і якое, са сьціснутым маскі упаднічкага пэсымізму, зьяўляецца бязмэтным. Так, калі ў адным вершы і сам Маракоў кажа, што ён хоча „не згараць дарма“, дык у іншых сьцьвярджае наадварот: „Толькі й я хацеў-бы так згараць“, „быццам я згараю ў песьнявым агні“, „і давай гэтак разам згарым“, „разам з любай сваёй дагараць“ і г. д. Але й гэтыя сьляды, трэба спадзявацца, Маракоў выжыве, бо органічных асноў для іх у яго, як відаць, няма.

Так, скідаючы непатрэбную маску, Маракоў спрабуе наблізіцца да жыцця. Але зборнік „На залатым пакосе“ сьведчыць, што пакуль у яго яшчэ даволі мала практыкі ў гэтым кірунку, што пакуль ён яшчэ ўсё-ткі не „у разгары жыцця“. Найбольш поўна ў яго паказаны пакуль-што асабістае жыццё і асабліва каханьне, пра якое ён кажа: „Я яму толькі шчырасьць аддам, я яго не спаткаю ў тумане“. Але й вершы пра каханьне ў значнай ступені яшчэ прыкрыты тэю „поўмаскаю гарэньня“, пра якую вышэй гаварылася. Няма тут яшчэ й пэўнага аб'екту, хоць у некаторых вершах Маракоў называе сваю каханую Нінай („Я прыду“, „Ты ня знаеш, Ніна“). Адылі, у вадным вершы ён называе Нінаю і сваю сястру („Сястры Ніне“), а да таго-ж, як відаць з вершу,—нябожчыцу. Сам-жа верш, паводле рытму, строфікі і нават дубальтаваньня паасобных вобразаў („жыццё—вясна, адшуміць, адзвоніць, змоўкне бы струна“) набліжаецца да вершу „Ты ня знаеш, Ніна“, дзе выразна праглядае каханьне, і таму атрымоўваецца некаторая блытаніна. У вершах пра каханьне часам праглядаюць даволі недарэчныя жаданьні („Каб хто-небудзь блізкі і каханы ў вусны мне і ў грудзі цалаваў“) ці проста наіўнасьць („Ах, я так! Я ня знаў! Слухай, Ніна“ і г. д.).

У дачыненні да іншых людзей Маракоў часам упадае і ў містыку:

Але нешта ў далях, нешта ў сьвеце
ёсьць,

Часта сэрца труціць невясёлы лёс
і далей:

Знаю я сягонья—буду хутка там,
Толькі радасьць песьні для жыцця
аддам.

(Верш „Сястры Ніне“)

або:

Упала маці з плачам, з крыўдай на
калені,

і вобраз маткі бачыла другой

(Верш „Маці“)

Дачыненні яго да грамадства, грамадзкія мотывы яго лірыкі таксама яшчэ мала выяўлены. Часам яны даволі няўдала, амаль бяз усякай кампазыцыі, пераплятаюцца з мотывамі каханьня (верш „Добры дзень“), часам гэтае перапляценьне аснована на той-жа позе („Дык нашто-ж я за буры змаганьняў кінуў вобраз, як сьвет дарагі“, „Відаць ў жыцці нікога не спаткаю, каго змагу, як песьню палюбіць, і ўсе шляхі, здабытыя вякамі, прайду, як сон паўстаньня й барацьбы“). Вершы-ж, ахвяраваныя чыста грамадзкім мотывам, нічым асаблівым не вызначаюцца з дзвігі іншых газэтна-публіцыстычных вершаў „на сьмерць“ або на пэўнае здарэньне (вершы „Яшчэ адна“, „За што?“, „Песьняй звонкай“, „О, выходзь маладняцкая раць“). Грамадзкую ідэалёгію Маракова пакуль-што можна азначыць, як наіўны ідэалізм. Ён хоча

...зрываць з другіх аковы,

Дабром за ўсё, дабром за ўсё плаціць!

або

з другімі марыць і другіх любіць.

Наогул, усе вершы першага разьдзелу зборніка прасякнуты перакананьнем, што „жыццё—вясна“, і сьведчаць аб малой жыццёвай загартаванасьці аўтара, аб літаратурнасьці крыніц большасьці яго вершаў (асабліва „Маркітанка Сігарэт“, „Помніш ты“, „Маці“ і інш.).

Тэма другога разьдзелу, прырода, ўжо больш павінна быць знаёмай Маракову. У вапьяваньні яе ён хоча зусім нават ухіліць сваю асобу:

... Каб на прывольлі,

Пры даліне

Хто-небудзь выйшаў і сказаў.

Што тыя песьні

Для краіны

Складалі возера й лаза

А я?—

Я толькі іх падслухаў...

але, усё-ж, гэтая асоба адчуваецца дый формальна прысутнічае ў кожным вершы Маракова пра прыроду. Адылі, часам і тут здараюцца аськепкі „маскі“:

Я ня веру прыродзе,

Нельга верыць ўсяму,

Што цьвіце,

часам здараюцца стэрэатыпныя малюнкі ці проста перапевы з „Пялёсткаў“ (верш „Па тапаюць далі“), але бываюць і даволі захапляючыя, дасканальныя вершы, як „Ноч запаліла“, які псуе толькі расьцягнутасьць, якая асабліва кідаецца ў вочы таму, што верш напісаны дробнаю строфічнаю адзінкаю—дыстыхам. Наогул-жа, вершы другога разьдзелу мала адыходзяць ад адпаведных вершаў у „Пялёстках“, і ўвесь поступ у тэматыцы Маракова палягае ў абыйме першага разьдзелу.

Што да формальнага боку разглядаюцца зборніку, дык трэба заўважыць, што поступу тут, у параўнаньні з першым зборнікам, бадай-што ня відаць, а наадварот, дзякуючы павялічэньню памеру, больш кідаюцца ў вочы недахватывы. Так, шмат якія вершы дрэнна скомпанаваны, проста зьлеплены, як гэта ўжо ўспаміналася крыху пра верш „Добры дзень“. У якасьці прыкладаў можна прывесці такія вершы, як „Сястры Ніне“, дзе канец прычэплены проста для завяршэньня формы пярсьцёнка, „У гэтай цемры“, „О, выходзь, маладняцкая раць“, „Лятуценні“. У галіне строфікі пануе чатырохрадкоўе (27 вершаў з 33), блізка заўсёды крыжаванае з чаргаваньнем жаночкіх і мужчынскіх рыфм. З іншых форм пападаюцца зрэдку дыстыхі Есенінскага тыпу, мяшаныя формы („О, выходзь маладняцкая раць“), адзін прыклад тэрнарнай строфы (верш „Добры дзень“) і адзін пяцірадкоўкі („За што?“). Ёсьць і адзін прыклад пяцірадкоўкі пярсьцёнкавага выгляду—тыпу

Есенінскае „Шаганэ ты мая, Шаганэ“, якія ўжо так прыеліся ў нашай поэзіі і ў якіх, звычайна, не вытрымоўваюць іх галоўнага прынцыпу вянка і апраўданасці паўтораў. З боку рытмікі большасць вершаў таксама напісана заезджаным у нас памерам 3-4 стопнага анапэсту; паўзнага вершу зусім блізка няма Рыфма—бедная, шмат заезджанае (людзі—грудзі, ночы—вочы, людзей—грудзей—надзей колькі!), шмат дзеяслоўнае і наогул граматычнае (цвіце—заве, зьліць—любіць, чакалі—сказала, спалілі—любілі, узнялі—клялі, сьмяецца—сагрэца, цалуйся—красуйся, маліўся—нарадзіўся, жыць—стушыць, згарала—напаткала, шуміць—застудзіць, згарала—жадала; палёў—галасоў, палямі—намі, дарагая—маладая, такія—дарагія і г. д.), вучнёўскае (жыцьця—сьляза, прасі—жыцьці і г. д.) і далёкае па гучаньні (усіх—расьціць, душу—пачуў, прадаеш—надзей, знаю—змаганьняў—раньня, жыцьці—насіць—прасіць, сьмялей—БССР і г. д.). З боку эўфоніі, апрача нядобрых стыкаў (зара завітнела), кідаецца ў вочы часта стык зычных, асабліва „ў“ у палажэньні пасья зычнага („паланеем ў росквіце“, „дум ўстрывожаных“, „кладзём ўсё“, „нас ў нязьведаны“, „цяпер ў грудзёх“, „відаць ў жыцьці“, „хай ўзрасьлі“, „палюбіў ўсёй“) да таго, што пры наборы гэтыя „ў“ у некаторых мясцох нават апушчаны: „ўсё-ж грудзёх ёсьць карункі надзей“. Здраецца тое самае з „й“: „ты хочаш йшчэ жыць“, а таксама з галоснымі („Я яму толькі шчырасьць аддам, я яго не спаткаю ў тумане“). Ня зусім добра справа стаіць і з мовай: лексыка бадай-што не адыходзіць ад абмяжованасці „Пялёсткаў“, што, зрэшта, тлумачыцца адсутнасьцю ў аўтара жыцьцёвае практыкі, пра што ўжо гаварылася. Ёсьць русіцызмы (сьветазарны сьмех, златазвонныя далі, формы дзеяпрыметнікаў—квітнеючай, узросшая, выплыўшай), некаторыя словы Маракоў ужывае ў неўласьцівых нашай мове злучэньнях („не шкада, што ка-

лісьці памру“; сюды-ж можна аднесці і слова „брудны“, якое Маракоў чамусьці дужа часта ўжывае, хоць яно чужавата беларускай мове, асабліва ў такіх злучэньнях, як „на бруднай асеньнай дарозе“, „у цемры брднай“, „бруднымі нагамі ім не прайсьці над нашай галавой“ і г. д.), часам рытм вершаў і рыфма вымагае пастаноўкі, расійскіх націскаў у словах („была восень, у роднай краіне“, „у іншых былі мары дарагія“, „далі агнём атруціў“—рыфма „жыцьці“). Бываюць і проста недарэчнасьці („поле і месяц грудзі ўстрывожаць наўсцьцяж (?), пра Сако і Ванцэці поэта кажа: „І я цяпер пяю аб іх глухіх (?) і зьбітых“), сынтаксычныя шурпатасьці („у змаганьні за хлебам“ заміж „за хлеб“, „хто у цемры асеньнай аддаюць сваё цела й душу“), небатрэбныя таўтолёгіі („можа гэта ня гэтак“, „а нашым ворагам ня быць у тэй краіне, дзе будзе жыць краіна БССР“, „помню, у палёх цёмна-зраненых, не адзін праклінаў горкі лёс, калі ў сінх палёх над курганамі, завывалі гарматы да сьлёз“).

Кідаючы агульны погляд на рэцэнзаваны зборнік, трэба адзначыць, што аўтар яго, сягнуўшы наперад у галіне тэматыкі, вызваліўшыся ад непатрэбных настрояў, не зрабіў поступу ў галіне формы. У гэтым кірунку, у кірунку набыцьця культуры формы яму й трэба працаваць у далейшым, не закідаючы і таго поступу набліжэньня да жыцьця, набываньня жыцьцёвае практыкі, які ён пачаў у дадзеным зборніку, ды ня дужа ганяючыся за арыгінальнасьцю і славаю („сеньня мне песень, пачуцьцяў і славы, тых, што ў нікога няма“), якія прыводзяць толькі да позы, зусім лішняй, як даведзена зборнікам.

Лепш было-б выпусьціць зборнік бяз вокладкі...

Ант. Адамовіч.

Як пішуцца часам „популярныя“ брошурны

У сакавіку 1927 году ўвесь сьвет сьвяткаваў сотую гадавіну з дня сьмерці найвялікшага кампозытара ўсіх вякоў і народаў Л. Бэтговэна. Адгукнулася на гэтае сьвята культуры і Беларусь. Адгукнулася Беларусь габочых і сялян, Беларусь маленькая (бо далёка ня цэлая), Беларусь, якая стыхійна і шчыра рвецца да культуры, да асьветы. Надрукованы былі адпаведныя артыкулы ў газэтах і часопісах. Паміж першым Беларускаім Дзяржаўным Тэатрам і Музычным Тэхнікумам было мілае культурнае спаборніцтва ў адзначэньні вялікае гадавіны, быў дадзены шэраг канцэртаў сімфонічных і камэрных з твораў вялікага музыкі і г. д. Адгукнуліся на вялікую гадавіну, апроч Менску, Віцебск і Магілёў, дзе таксама наладжаны былі бэтговэнскія канцэрты. „Бэтговэнскія дні“ былі праўдзівымі паказальнікамі ўздыму культуры ў савецкай Беларусі, бо ніколі да Кастрычніку нічога падобнага Беларусь ня чула і ня бачыла, дый марыць нават не магла аб гэтым.

Але... выдрукавана была адна брошура. Бэтговэнскі комітэт, які ўтвораны быў Галоўполітасьветай БССР, даручыў дырыжэру БДТ І Максу Купэру напісаць популярную брошуру пра Бэтговэна для пашырэньня сярод рабочых і сялян Беларусі. Брошуру М. Купэр напісаў, і яна была сваячасова выдадзена. Аб гэтай брошурцы я і хачу сказаць некалькі слоў.